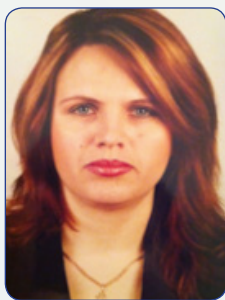

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.131.7

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.4\(63\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.4(63).01)PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE
ÎN SISTEMUL PREZUMȚIILOR JURIDICE

Tatiana VÎZDOAGĂ,
dr., conf. univ., USM
<https://orcid.org/0000-0002-7783-5247>

Iulia BRIA,
doctorandă, USM
<https://orcid.org/0000-0002-2989-0524>

SUMAR

Esența prezumției de nevinovăție constă nu în faptul că învinuitul, de regulă, este nevinovat și presupune că, atâta timp cât nu avem o sentință de condamnare definitivă, nu există persoană vinovată juridic în comiterea infracțiunii. Importanța acestei reguli pentru construirea și funcționarea democratică a procesului penal, precum și pentru apărarea persoanelor atrase la răspundere penală este greu de supraapreciat. Vinovăția persoanei nu se consideră probată și ea nu poate fi recunoscută ca vinovată în comiterea infracțiunii și, respectiv, supusă anumitor îngrădiri în drepturi, cu excepția celor legate de cercetarea cauzei penale, ale căror temeieri și ordine de aplicare sunt strict reglementate de lege. Fixarea prezumției de nevinovăție în Codul de procedură penală în calitate de principiu general nu a înlăturat de la sine toate deficiențele privind aplicarea corespunzătoare a acestui principiu în activitatea practică a organelor de drept. Acest lucru se datorează nu doar lipsei de dorință de a respecta regulile participanților la proces care derivă din acest principiu, complicându-se, astfel, activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor, dar și din motive de percepere necorespunzătoare, denaturată, a esenței lui. Înțelegerea și interpretarea corectă a esenței și particularităților prezumției de nevinovăție, a problemelor legate de aplicarea ei este imposibilă fără o incursiune în

THE PRESUMPTION
OF INNOCENCE IN THE SYSTEM
OF LEGAL PRESUMPTIONS
SUMMARY

The essence of the presumption of innocence does not consist in the fact that the accused, as a rule, is innocent, but it assumes that as long as we do not have a definitive sentence of conviction, there is no legally guilty person of committing the crime. The importance of this rule for the construction and democratic functioning of the criminal process, as well as for the defense of persons held criminally liable, is difficult to overestimate. The person's guilt is not considered proven and he cannot be recognized as guilty of committing the crime and, respectively, subject to any restrictions on his rights, except for those related to the investigation of the criminal case, the grounds and order of application of which are strictly regulated by law. Introduction the presumption of innocence in the Code of Criminal Procedure as a general principle did not by itself remove all the deficiencies regarding the proper application of this principle in the practical activity of law enforcement bodies. This is not only due to the lack of desire of the participants in the process to comply with the rules derived from this principle, thus complicating the activity of research and discovery of crimes, but also due to reasons of improper perception, distorted of its essence. The correct understanding and interpretation of the essence and peculiarities of the presumption of innocence, the problems related to its application, is impossible without an incursion into the matter of legal presumptions and without determining the place of the presumption of innocence in their complex system.

Key-words: *presumption of innocence, engagement, conclusion, hypothetical character, truth, fact, phenomenon, event, criminal trial, fiction, sentence, conviction.*

materia prezumțiilor juridice și fără determinarea locului prezumției de nevinovăție în sistemul lor complex.

Cuvinte-cheie: *prezumție de nevinovăție, combatere, concluzie, caracter ipotetic, adevăr, fapt, fenomen, eveniment, proces penal, ficțiune, sentință, condamnare.*

I. Introducere

Prezumția de nevinovăție (presupunerea, recunoașterea juridică a unui fapt până la proba contrarie) este una legală și relativă. Aceasta se explică prin faptul că este prevăzută expres în lege și este posibilă răsturnarea (tot în baza legii) a acestei prezumții. Esența respectivei prezumții constă în statutul acordat bănuțitului, învinutului sau inculpatului în cadrul procesului penal, el fiind considerat o persoană de bună credință, din acest statut rezultând toate garanțiile puse la dispoziția lui și respectarea drepturilor sale de către organele de urmărire penală sau instanța de judecată de a nu încălca acest drept fundamental al omului și pentru a-i acorda șansa și garanții reale de a se apăra de o acuzație injustă sau neproportională [4, p. 72].

Prin adoptarea prezumției de nevinovăție ca principiu de bază, distinct de celelalte drepturi care garantează și ele libertatea persoanei, s-a produs o serie de restructurări ale procesului penal și ale concepției organelor judiciare, care trebuie să răspundă următoarelor cerințe: a) vinovăția se stabilește în cadrul unui proces, cu respectarea garanțiilor procesuale, deoarece simpla învinuire nu înseamnă și stabilirea vinovăției; b) sarcina probei revine organelor judiciare, motiv pentru care interpretarea probelor se face în fiecare etapă a procesului penal, concluziile unui organ judiciar nefiind obligatorii și definitive pentru următoarea fază a procesului; c) la adoptarea unei hotărâri de condamnare, până la rămânerea ei definitivă, inculpatul are statutul de persoană nevinovată; la adoptarea unei hotărâri de condamnare definitive prezumția de nevinovăție este răsturnată cu efecte *erga omnes*; d) hotărârea de condamnare trebuie să se bazeze pe probe certe de vinovăție, iar în caz de îndoială, care nu poate fi înlăturată prin probe, trebuie să se pronunțe o soluție de achitare.

Toate aceste cerințe sunt argumente pentru transformarea concepției asupra prezumției de nevinovăție, dintr-o simplă regulă, garanție a unor drepturi fundamentale, într-un drept distinct al fiecărei persoane de a fi tratată ca nevinovată până la stabilirea vinovăției printr-o hotărâre penală definitivă [6, p. 50].

II. Discuții și rezultate

Noțiunea și conceptul de prezumție. Prezumțiile constituie obiectul de cercetare al diferitelor științe juridice, îndeosebi a teoriei dreptului. În probatoriul penal prezumțiile pot juca un rol esențial în protecția drepturilor subiecților procedurali, având aplicabilitate în dreptul unui stat cu o democrație avansată, însă doar în măsura în care acestea realizează misiunea de *factor de abținere de la eventualele abuzuri* [5, p. 117].

Noțiunea „prezumție” este folosită pe larg de către omenire în diferite domenii. În Dicționarul universal al limbii române, prezumția este tratată ca fiind: 1) părere întemeiată pe aparențe, pe ipoteze, și nu pe probe, presupunere, supoziție; 2) concluzie logică desprinsă de lege sau de organul de jurisdicție cu privire la existența unui fapt necunoscut și care nu poate fi dovedit

direct din stări sau împrejurări cunoscute, ci cu ajutorul altor fapte cunoscute și conexe; 3) părere exagerat de bună despre sine, încredere lipsită de temei în propriile forțe, înfumurare, aroganță, supraestimare, suficiență, pretenție; 4) o presupunere recunoscută adevărată până când nu este dovedit contrariul [10, p. 1109].

Anume în aceste sensuri termenul „prezumție” este folosit de cele mai frecvente ori în activitatea de toate zilele. Totodată, nu orice presupunere reprezintă o prezumție din punct de vedere științific. În baza unor fapte, putem concluziona și despre posibilitățile unui anumit fenomen, însă această presupunere nu va avea, în mod evident, caracterul unei prezumții.

Folosirea termenului „prezumție” este specifică, în mare parte, pentru activitatea științifică a omenirii. Totodată, aplicarea lui este restrânsă axată pe științele umanitare, în special pe cele juridice, nefiind specifică pentru științele naturii. După cum se menționează pe bună dreptate în literatura de specialitate, „prezumția” și „presupunerea” sunt noțiuni identice, însă din conceptul generic de „presupunere” se detașează un gen specific – presupunerea juridică [19, p. 460-470]. Anume acestuia îi este caracteristică denumirea de „prezumție”, care caracterizează aspectul juridic al presupunerii [15, p. 18]. Noțiunea de „prezumție” este folosită și în alte domenii științifice, dar în sfera activității juridice ea reprezintă un procedeu logic, caracteristic oricărei activități de cunoaștere, care este capabil să genereze consecințe juridice [17, p. 3]. În privința prezumțiilor care acționează în afara sferei juridice este mai rațional să fie folosit termenul de „presupuneri, ipoteze generale” [21, p. 1-2].

Natura logică a prezumțiilor este determinată de formarea acestora în mod inductiv, luându-se în considerație elemente separate în baza cărora se face o concluzie generală. Totuși, ca metodă de formare a prezumțiilor trebuie recunoscută doar inducția limitată, avându-se în vedere posibilitatea modificării condițiilor în care se află fenomenul sau obiectul generalizat [5, p. 118].

După conținut, prezumția reprezintă o generalizare, concluzie probabilă obținută în rezultatul observării repetate a anumitor fenomene. Studiarea îndelungată a fenomenelor în aceleași condiții, repetabilitatea lor a făcut posibilă generalizarea acestora în baza inducției și identificarea legăturilor existente între ele. Aceste generalizări ne permit să presupunem că, în condiții și cauze similare, trebuie să survină aceleași urmări. Totodată, repetabilitatea fenomenelor urmărite capătă caracterul unor legități, a unor stări ordinare a lucrurilor, din care considerent prezumția poate fi percepută ca adevăr, fără probări în acest sens [17, p. 6]. Astfel, atunci când legea instituie o prezumție legală absolută, faptul astfel prezumat nu trebuie dovedit. De exemplu, hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă cu privire la existența faptei sau a persoanei care a săvârșit-o. În consecință, în fața instanței civile nu vor mai face obiectul probei aspectele menționate

mai sus, pornindu-se de la prezumția legală că hotărârea instanței penale reflectă adevărul (*res iudicata pro veritate habetur*) [9, p. 457].

O calitate substanțială a prezumției o reprezintă caracterul ipotetic, probabil, al cunoștințelor pe care se conține, caracterul condiționat al acceptării lor în calitate de adevăr – cu ajutorul lor putem judeca despre prezența sau lipsa fenomenelor prezumate sau a faptelor cu doar un anumit grad de probabilitate. Astfel, de exemplu, prezumția folosită în procesul penal consolidează și statornicește adevărul, corespunderea realității obiective circumstanțelor cauzei, stabilite printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Însă, legiuitorul, admitând posibilitatea atacării hotărârilor judecătorești, presupune că circumstanțele cauzei ar fi putut fi stabilite eronat de instanța de judecată. Autorul V. Babaev explică această calitate a prezumției prin metoda ei de constituire, la care se atribuie inducția incompletă care ne permite să obținem anumite generalizări corecte pentru marea majoritate a cazurilor, însă nu pentru toate [11, p. 9-10].

Probabilitatea presupune posibilitatea combaterii unor concluzii prezumptive în anumite cazuri concrete. Însă, reprezentând un semn substanțial al prevederilor deduse din prezumții, posibilitatea combaterii nu este realizată de fiecare dată, fiind mai degrabă o excepție [11, p. 10], deoarece prezumția reflectă o ordine obișnuită, stabilă. Vorbind despre probabilitate, trebuie să menționăm că ea nu figurează în calitate de indicator al irealizabilității prezumțiilor, ci ca o sursă care îi oferă forță logică [24, p. 249].

În conținutul oricărei prezumții se regăsesc două componente factice – cel de bază (numit și faptul temelie) și cel prezumat. Un semn important al prezumției îl reprezintă trecerea de la faptul de bază la cel prezumat în afara procedurii probatoriului, care se desfășoară cu respectarea anumitor condiții: în primul rând, faptul de bază al prezumției trebuie să fie stabilit de fiecare dată cu certitudine, în al doilea rând - lipsesc (nu sunt probate) faptele capabile să combată faptul prezumat (presupus) [21, p. 24]. În acest caz, se consideră că faptul prezumat există.

În literatura juridică termenul „prezumție” este perceput în mai multe sensuri: a) stare caracteristică derulării obișnuite a evenimentelor; b) prevedere care determină cea mai simplă și mai frecvent întâlnită relație; c) regulă care se întemeiază pe multiple observații și generalizări a anumitor legături stabile dintre fapte, fenomene, evenimente etc., conform căreia, în baza existenței anumitor fapte, fenomene, evenimente, putem concluziona despre alte fapte, fenomene, evenimente; d) presupunere privind prezența sau lipsa obiectelor (fenomenelor), a legăturilor dintre ele, confirmate prin activitatea de toate zilele.

Cercetătorii juriști identifică două categorii de prezumții: 1) factice (generale, firești); 2) juridice (legislative). Această clasificare există în cadrul dreptului roman: *praesumptionem hominis* – presupunere probabilă, făcută de judecător, și *praesumptionem juris* – prezumție legală (fixată în textul legii) [13, p. 47; 21, p. 23-24].

Profesorul I. Dolea ne vorbește, de asemenea, despre două categorii de prezumții: *prezumția de fapt* și *prezumția de drept*. În opinia lui, prezumția de fapt este o generalizare aplicabilă ca punct de reper (o regulă generală) la cercetarea anumitor situații tipice [5, p. 123]. Prezumția de drept este o regulă care prevede că un fapt trebuie considerat ca existent și, deci, nu trebuie dovedit, dacă în cauza penală nu va fi stabilit un alt fapt cu care legea leagă existența acestei prezumții. Prezumțiile de drept permit a include în probatoriu anumite date care sunt verificate de către știință și practică și dau posibilitatea de a examina corect cauza penală, de a face examinarea mai stabilă și de a contribui la excluderea unei hotărâri netemeinice [5, p. 124].

Prezumțiile juridice. Actualmente, prin prezumțiile practice sunt înțelese cunoștințele adevărate și autentice privind evoluția, dezvoltarea naturii și a omenirii, elaborate prin prisma practicii social-istorice ale omenirii, folosite în cadrul probatoriului [12, p. 99]. Spre deosebire de prezumțiile juridice, cele factice nu sunt fixate legislativ, în timp ce primele sunt fixate în lege sau deduse din conținutul ei.

Prezumțiile juridice dispun de semne caracteristice, în general, tuturor prezumțiilor. Vorbind despre semnele, indiciile generale ale prezumțiilor, marea majoritate a autorilor susțin următoarele: în primul rând, acestea reprezintă rezultatul unor generalizări inductive a fenomenelor, evenimentelor, faptelor și a legăturilor dintre ele, urmărite o perioadă îndelungată de timp; în al doilea rând, în baza prezumțiilor, putem, bazându-ne pe unele fapte, să concluzionăm despre prezența sau absența altor fapte; în al treilea rând, prezența faptului prezumat este stabilită în afara probatoriului; în cel de-al patrulea rând, prezumțiile exprimă cunoștințe probabile, presupuse, în baza lor putem concluziona despre fapte, evenimente, fenomene doar cu un înalt grad de probabilitate [11, p. 6-12; 17, p. 3-7]. De rând cu semnele expuse supra, prezumțiile juridice se caracterizează și prin anumite indicii speciale. La categoria acestor semne, autorul C. Babaev cataloghează următoarele: a) prezumțiile juridice reflectă ordinea obișnuită a legăturilor dintre obiecte și fenomene doar din domeniul dreptului, fie în legătură cu acesta; b) aplicarea lor este determinată de sarcinile reglementării juridice; c) ele sunt fixate direct sau indirect în conținutul normelor de drept [11, p. 13].

Autorul C. Gorschi menționează despre indiciul materializării prezumției în textul normei juridice și despre posibilitatea desprinderii, distingerii prezumției din textul uneia sau al mai multor norme de drept. El atrage atenție și la posibilitatea formulării anumitor concluzii certe, care nu pot fi combătute în baza anumitor categorii de prezumții [14, p. 236]. Identificarea acestui ultim criteriu este însă incorectă, deoarece el este specific numai pentru un anumit grup de prezumții juridice, și nicidecum pentru întregul lor spectru. Cercetătorul L. Ștutin, referindu-se la trăsăturile caracteristice prezumțiilor juridice, menționează următoarele dintre ele: deducerea din preve-

derile legii; prezumțiile nu exclud faptele contradictorii; obiectul prezumțiilor este constituit din fapte care urmează a fi stabilite [23, p. 86].

În șirul trăsăturilor caracteristice prezumțiilor juridice, identificate de diferiți autori, se regăsesc și indicii (semne) generale, la care sunt catalogate: fixarea prezumției în conținutul normelor de drept; deducerea prevederilor prezumției din textul normei legale; folosirea prezumției în scopul reglementării juridice. Evidențierea trăsăturilor prezumției juridice ne permite să definim mai clar și mai deplin noțiunea ei.

În literatura de specialitate noțiunea de „prezumție juridică” cunoaște o definire și interpretare diversificată. Astfel, M. Strogovici subînțelege prin prezumție juridică „o regulă generală care obligă instanța de judecată să recunoască un anumit fapt ca fiind stabilit sau nestabilit, dacă în cadrul cauzei s-a constatat alt fapt de care sunt legate anumite urmări determinate din start” [22, p. 168]. Reținem, însă, că această definiție nu conține indicații referitoare la caracterul probabil al prevederilor prezumtive și posibilitatea combaterii lor.

Autoarea V. Caminskaia definește prezumția juridică ca „o prevedere, exprimată direct sau indirect în norma juridică, prin care o anumită sistematizare, ordonare, a fenomenelor din domeniul comportamentului persoanelor (al relațiilor) este recunoscută firească, obișnuită, permanentă și normală, nefiind necesare anumite probe în acest sens” [17, p. 3]. Criticând această opinie, cercetătorul V. Babaev susține că în conținutul definiției vizate nu se spune nimic despre legătura dintre faptele probate și cele prezumate. În ceea ce privește propria definiție a prezumției juridice, V. Babaev menționează că ea constituie „o presupunere materializată în conținutul normelor de drept privind prezența sau absența faptelor juridice, bazată pe legătura dintre ele și anumite alte fapte prezente sau constatate prin experiența anterioară (premergătoare)” [11, p. 13-14].

În opinia lui I. Libus, prezumția juridică reprezintă o regulă fixată în lege sau care se bazează pe ea, conform căreia, în caz de apariție sau manifestare a anumitor fapte juridice, putem concluziona despre prezența sau absența altor fapte, stări, relații, fără a prezenta probe pentru confirmarea lor. De asemenea, susține el, este necesară stabilirea exactă a faptului care condiționează acțiunea prezumției” [20, p. 14].

Toate aceste definiții, în general, exprimă corect conținutul termenului „prezumție juridică”. Totodată, cea mai reușită definiție a noțiunii vizate este oferită de autorul G. Gorschi, care declară următoarele: „Prezumțiile juridice reprezintă anumite reguli, prevăzute de normele de drept sau care derivă din ele, conform cărora, în baza faptelor juridice stabilite, putem concluziona prezumptiv sau afirmativ despre existența anumitor fapte legate de cele primare” [14, p. 237]. În această definiție sunt reflectate toate trăsăturile substanțiale caracteristice prezumțiilor juridice, și anume: caracter de probabilitate; legătura dintre faptele probate și prezumate; fixarea în conținutul

normelor de drept sau deducerea prin intermediul lor; folosirea în scopurile reglementării juridice.

Caracterul prezumției de nevinovăție și ficțiunea juridică. Problema referitoare la caracterul prezumției de nevinovăție și locul ei în sistemul prezumțiilor juridice este tratată de către specialiștii doctrinari diversificat, deoarece ea dispune de anumite particularități care o evidențiază și o separă în raport cu celelalte prezumții. Cele mai aprige discuții s-au încins în legătură cu o particularitate a prezumției de nevinovăție care constă în absența indicelui probabilității înalte a concluziilor. Din acest motiv, o mare parte a cercetătorilor evidențiază caracterul logic al prezumției de nevinovăție, atribuind-o, ca urmare, la categoria ficțiunilor juridice.

Ficțiunile juridice, ca și prezumțiile, sunt aplicate pe larg în domeniul dreptului, având multiple trăsături comune. Atât ficțiunile cât și prezumțiile sunt acceptate convențional în calitate de adevăr. Criteriul convenționalității constă în faptul că se recunoaște ca adevărată o anumită prevedere care stabilește circumstanțe presupuse, care, probabil, nu există în realitate, fără o probare în acest sens. Însă, acest criteriu, care unifică noțiunea de „prezumție” și „ficțiune”, indică în același timp și la deosebirea substanțială dintre ele. Dacă în cazul prezumției prevederea presupusă se întemeiază pe un grad înalt de probabilitate și în marea majoritate corespunde realității faptice, apoi în cazul ficțiunii legiuitorul recunoaște ca adevărată acea prevedere care din start nu corespunde adevărului. Prezumția, în temeiul experienței de toate zilele, fixează ceea ce are loc în viața cotidiană, iar ficțiunea, prin prisma plăzmuirii, declară ca adevăr ceea ce în realitate nu a avut loc [17, p. 45].

Ca exemplu de ficțiune juridică pot servi prevederile alin. (3) art. 168 din Codul civil al Republicii Moldova, care indică: „Ziua morții persoanei declarate decedată se consideră ziua la care hotărârea judecătorească privind declararea decesului ei a rămas definitivă...” [1]. Or, această prevedere nu corespunde realității; mai mult ca atât, ea nu poate fi recunoscută nici probabilă. Coincidența zilei morții persoanei cu ziua în care hotărârea judecătorească privind declararea decesului ei a rămas definitivă se bazează pe întâmplare și nu pe un grad mai mic sau mai mare de probabilitate.

Susținem opinia că ficțiunea juridică reprezintă „un procedeu tehnico-juridic, aplicat în domeniul dreptului, prin care o stare inexistentă se declară ca existentă, obținând caracter obligatoriu în virtutea fixării în textul normei juridice” [11, p. 28]. Ficțiunea juridică, după conținut, reprezintă o simplă normă de drept ce reglementează relațiile juridice din realitatea obiectivă [17, p. 48]. Acest procedeu tehnico-juridic ne exonerează de obligațiunea de a proba anumite fenomene și fapte care nu pot fi demonstrate și ne permite să realizăm o sistematizare eficientă a unor relații juridice care nu admit alte modalități de reglementare.

Asemănarea între prezumțiile juridice și ficțiuni constă în acceptarea convențională a amândurora în calitate de adevăr. Deosebirea acestor noțiuni se da-

torează caracterului provenienței și veridicității prevederilor fixate și reglementate. Prezumțiile juridice fixează ordinea relațiilor juridice, recunoscute ca obișnuite, permanente; prezumțiile reprezintă rezultatul unor concluzii firești. Ficțiunea fixează prevederi formulate de legiutor, reieșind din necesitatea reglementării juridice; ea este rezultatul unor imaginații a legiutorului. Cea de a doua deosebire derivă din prima: dacă regula care se conține în prezumție este, cu un anumit grad de probabilitate, adevărată, apoi ficțiunea, cu bună-știință, nu corespunde adevărului.

Atribuirea prezumției de nevinovăție la categoria ficțiunilor juridice este una eronată. Presupunerea privind nevinovăția învinuitului, fixată de prezumția de nevinovăție, spre deosebire de ficțiunile juridice, poate să corespundă adevărului, deși cu un anumit grad de probabilitate [18, p. 56].

Prezumția de nevinovăție și cvasiprezumțiile. În literatura de specialitate se vorbește și despre gradul redus de probabilitate al raționamentelor și aprecierilor fixate de către prezumția de nevinovăție. Această stare de lucruri, în opinia unor autori, nu ne permite să vorbim despre ea ca despre o prezumție juridică tipică. V. Caminskaia și V. Babaev atribuie prezumția de nevinovăție la categoria prezumțiilor juridice atipice – cvasiprezumții [11, p. 16; 17, p. 6]. Cvasiprezumțiile nu conțin adevăr sau un grad înalt de probabilitate al acestuia, ci doar anumite reguli dictate de necesitatea reglementării juridice. Nivelul lor redus de probabilitate se explică prin modalitatea de proveniență. Marea majoritate a prezumțiilor juridice reprezintă prin sine anumite „prevederi generale” fixate de legiutor. Această ordine de transferare, trecere a prevederilor generale în categoria prezumțiilor este una cât se poate de firească. Cvasiprezumțiile nu cunosc etape de constituire, fiind exclusiv formulate în dependență de sarcinile reglementărilor juridice; ele nu dețin un înalt grad de probabilitate. Trăsăturile comune ale prezumțiilor tipice și atipice se regăsesc nu în domeniul probabilității concluziilor formulate, ci în scopul lor, concentrat pe reglementarea raporturilor juridice și apărarea anumitor valori sociale [21, p. 12-14].

Cu propunerea privind atipicitatea prezumției de nevinovăție și atribuirea ei la categoria cvasiprezumțiilor, formulată de autorii V. Caminskaia și V. Babaev, putem fi de acord, dacă e să limităm substanțial acțiunea ei în timp și asupra cercului de persoane în procesul penal. Or, argumentul de bază al acestor autori referitor la combaterea presupunerii privind nevinovăția învinuitului și, ca urmare, a neautenticității ei, caracterizează acțiunea prezumției de nevinovăție la toate etapele procesului penal, când probele în acuzare sunt deja strânse, iar urmărirea penală se efectuează în privința unei persoane concrete cu statut de bănuț sau învinuit. În asemenea cazuri, nevinovăția prezumată a învinuitului este adevărată doar în anumite situații (încetarea urmăririi penale în baza temeiurilor de reabilitare) [18, p. 57-58].

Procedura de dezmințire și combatere a prezumției de nevinovăție. Ca o consecință a principiului

prezumției de nevinovăție, organele judiciare au obligația administrării tuturor probelor în procesul penal pentru dovedirea vinovăției. Ele trebuie să lămurească toate aspectele cauzei pe bază de probe. Așadar, prezumția de nevinovăție face ca sarcina probei să revină organului de urmărire penală, nu învinuitului sau inculpatului [7, p. 166-167].

Combaterea prezumțiilor în activitatea practică, deși este posibilă, nu are caracter obligatoriu. Ea reprezintă, mai degrabă, o excepție decât o regulă. În ceea ce privește prezumția de nevinovăție în procesul cercetării cauzelor penale, se presupune combaterea obligatorie a ei. Conform art. 28 alin. (1) Cod de procedură penală al Republicii Moldova [2], „procurorul și organul de urmărire penală au obligația, în limitele competenței lor, de a porni urmărirea penală în cazul în care sunt sesizate că s-a săvârșit o infracțiune și de a efectua acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate”. Fiind de acord cu argumentele părții acuzării privind vinovăția unei persoane concrete în comiterea infracțiunii și pronunțând o sentință de condamnare, instanța de judecată respinge prezumția de nevinovăție a acestei persoane.

În favoarea învinuitului sau inculpatului, prezumția de nevinovăție nu poate fi răsturnată decât prin probe de vinovăție. În lipsa probelor de vinovăție, învinuitul sau inculpatul nu este obligat să probeze nevinovăția sa, dar în cazul în care există probe de vinovăție, are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie [8, p. 38].

Procedura de combatere a prezumției de nevinovăție este strict reglementată și în caz de încălcare a ei, aceasta se consideră ca fiind necombătută. Există două abordări a problemei combaterii prezumției de nevinovăție – substanțială și juridico-formală [20, p. 41-42]. Conform celei dintâi, vinovăția trebuie probată fundamental, substanțial. Dacă nu reușește acest lucru, învinuitul va fi recunoscut nevinovat. În acest sens, prezumția de nevinovăție s-ar epuiza chiar la momentul întocmirii rechizitoriului, dacă cerința referitoare la probarea corespunzătoare a învinuirii ar fi respectată. Învinuitul, însă, este considerat nevinovat până când sentința de condamnare pronunțată de instanță devine definitivă. Vinovăția poate și trebuie stabilită faptic la faza de urmărire penală și probată, dovedită în instanță. În același timp, fără respectarea tuturor procedurilor formale legate de urmărirea penală și judecată și până la pronunțarea și rămânerea definitivă a sentinței de condamnare, învinuitul se prezumă nevinovat, indiferent de autenticitatea și temeinicia probelor în acuzare. În aceste circumstanțe incontestabile și neîndoielnice, prezumția de nevinovăție, pe durata întregului proces penal, manifestă trăsături ale prezumțiilor necombătute și nedezmințite [16, p. 69].

Având în vedere că, la pronunțarea unei condamnări, instanța trebuie să-și întemeieze convingerea vinovăției inculpatului pe bază de probe sigure, certe și întrucât în cauză probele în acuzare nu au un caracter cert, nu sunt decisive sau sunt incomplete, lăsând locul unei nesiguranțe în privința vinovăției inculpatului, se

impune a se da eficiență regulii potrivit căreia „orice îndoială este în favoarea inculpatului” (*in dubio pro reo*).

Regula *in dubio pro reo* constituie un complement al prezumției de nevinovăție, un principiu instituțional care reflectă modul în care principiul aflării adevărului se regăsește în materia probatoriului. Ea se explică prin aceea că, în măsura în care dovezile administrate pentru susținerea vinovăției celui acuzat conțin o informație îndoielnică tocmai cu privire la vinovăția făptuitorului în legătură cu fapta imputată, autoritățile judecătorești penale nu-și pot forma o convingere care să se constituie într-o certitudine și, de aceea, ele trebuie să concluzioneze în sensul nevinovăției acuzatului și să-l achite [6, p. 51].

Când se ajunge la îndoială asupra vinovăției, ca urmare a administrării tuturor probelor necesare soluționării cauzei, prezumția de nevinovăție nu este înlăturată și de orice îndoială profită învinuitul sau inculpatul. Nu poate fi vorba de îndoială, însă, atunci când faptele nu sunt dovedite din lipsă de probe ori când din probele administrate în cauză rezultă atât vinovăția, cât și nevinovăția. Există îndoială doar atunci când, din coroborarea tuturor probelor, nu se poate reține cu certitudine nici vinovăția și nici nevinovăția celui în cauză. În acest caz, îndoiala care rămâne este echivalentă cu o probă pozitivă de nevinovăție, conducând la achitarea inculpatului [7, p. 167-168].

Pe durata acțiunii sale prezumția de nevinovăție este incontestabilă, ceea ce determină importanța ei în calitate de garanție a drepturilor și intereselor legitime ale bănuțului, învinuitului, inculpatului.

III. Concluzii

Specificul prezumției de nevinovăție, care urmează a fi combătut în mod obligatoriu în procesul cercetării cauzei penale și, de regulă, respins prin sentința de condamnare, nu a putut să nu se reflecte asupra evoluției sale istorice, reglementării normative și percepției de către practica judiciară.

Începând să acționeze la etapele inițiale ale procesului penal, când organele de urmărire penală dețin numai anumite bănuțeli în privința persoanei privind comiterea faptei infracționale, presupunerile care se regăsesc în conținutul prezumției de nevinovăție la acest moment sunt, în marea lor parte, confirmate și mai puțin combătute. Ulterior, în procesul strângerii probelor referitoare la vinovăția făptuitorului de către organele de urmărire penală, probabilitatea presupunerilor privind nevinovăția persoanei scade, atingându-și minimumul său în procesul judecării cauzei penale. În acest fel, prezumția de nevinovăție, deținând toate trăsăturile substanțiale caracteristice prezumțiilor juridice, inclusiv presupunerea care deține un anumit grad de probabilitate, este atribuită, pe bună dreptate, la categoria prezumțiilor juridice.

Referințe bibliografice

1. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002. Republicat în temeiul Legii nr. 133 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 467-469.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 4 noiembrie 1950. Semnată de către Republica Moldova la 13 iulie 1995, ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24 iulie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 54-55/502.
4. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T. ș.a. *Drept procesual penal*. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 960 p.
5. Dolea I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Concepția promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. 416 p.
6. Lefterache L.V. *Probe și prezumții în procesul penal. Comentarii din jurisprudență*. București: Universul Juridic, 2015. 206 p.
7. Mateuț Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul I*. București: C. H. BECK., 2007. 800 p.
8. Mateuț Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală. Volumul II*. București: C. H. BECK., 2012. 915 p.
9. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Ediția a III-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2020. 800 p.
10. Oprea I., Pamfil C.-G., Radu R., Zăstriu V. *Noul Dicționar universal al limbii române. Ediția a 2-a*. București: Litera Internațional, 2006. 1676 p.
11. Бабаев В. К. Презумпции в советском праве. Горький, 1974. 159 с.
12. Васильев Л.М. Фактические презумпции в советском уголовном судопроизводстве. В: *Известия Высших учебных заведений. Правоведение*, 1982, № 1, с. 95-99.
13. Веденеев Е.Ю. Роль презумпций в гражданском праве, арбитражном и гражданском судопроизводстве. В: *Государство и Право*, 1998, №2, с. 43-49.
14. Горский Г.Ф., Кокорев Л.Д., Элькин П.С. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе. Воронеж: Издательство Воронежского Университета, 1978. 287 с.
15. Дрягин М.А. Презумпция невиновности в российском уголовном процессе. Диссертация кандидата юридических наук. Москва, 2005. 189 с.
16. Калиновский К.Б., Смирнов А.В. Презумпции в уголовном процессе. В: *Российское правосудие*, 2008, № 4, с. 68-74.
17. Каминская В.И. Учение о правовых презумпциях в уголовном процессе. Москва: Изд. АН СССР, 1948. 131 с.
18. Кирьянов А.Ю. Проблемы реализации презумпции невиновности в современном уголовном процессе России. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2012. 259 с.
19. Лейбниц Г.В. Сочинения. В 4 томах. Том 2. Москва, 1983. 686 с.
20. Либус И.А. Презумпция невиновности в советском уголовном процессе. Ташкент, 1981. 232 с.
21. Сериков А.Ю. Презумпции в гражданском производстве. Москва: Волтерс Клувер, 2006. 184 с.
22. Строгович М.С. Учение о материальной истине в уголовном процессе. Москва: АН СССР, 1947. 276 с.
23. Штутин Я.Л. Предмет доказывания в советском гражданском процессе. Москва: Госюриздат, 1963. 186 с.
24. Юдельсон К.С. Проблема доказывания в советском гражданском процессе. Москва: Госюриздат, 1951. 295 с.